

عذاب‌های جسمانی جهنم از منظر آیات و روایات

زینب عباسی^۱

چکیده

جهنم جایگاهی در جهان پس از مرگ است که انسان‌های گناه‌کار نتیجه اعمال بد خود را می‌بینند و دچار کیفر و عذاب الهی می‌شوند. هدف از تحقیق حاضر این است که اگر انسان‌ها بدانند که چه عاقبت هولناکی در جهنم در انتظارشان است کمتر دچار خطا و گناه می‌شوند و بیشتر راه درست کاری را در پیش می‌گیرند و به خداوند نزدیک‌تر می‌شوند. در این مقاله ابتدا معنای لغوی و اصطلاحی جهنم بیان شده سپس به درکات جهنم و بعد از آن انواع عذاب‌های جسمانی جهنم آورده شده است. روش این تحقیق به صورت نقلی و وحیانی و با استفاده از ابزار کتابخانه‌ای نوشته شده است. از نتایج برجسته تحقیق این است اگر انسان‌ها نسبت به عذاب‌های جهنم آگاهی بیشتری داشته باشند، نتیجه اعمال بد خود را بدانند، از خدا بترسند کمتر دچار خطا و لغزش می‌شوند و به سمت کارهای نیک می‌روند و به خداوند نزدیک‌تر می‌شوند و زندگی سعادت‌مندتری خواهند داشت.

کلید واژه‌ها: آتش جهنم، دوزخ، عذاب‌های جسمانی، گناه.

۱. طلبه پایه پنجم، سطح دو، حوزه علمیه خواجهان قزوین، ۰۹۱۰۷۵۱۴۸۰۵، پست الکترونیکی zeinababbaci

.۱۳۷۴@gmail.com

مقدمه

خداوند انسان را برای بندگی خویش آفریده است. کسانی که راه بندگی و اطاعت از خدا را در پیش بگیرند به سعادت می‌رسند ولی کسانی که نافرمانی کنند و راه گناه و خطا را انتخاب کنند دچار خشم و غضب الهی شده و عاقبتی جز عذاب‌های جهنم در انتظارشان نیست.

جهنم کانون غضب و عذاب خداوند است کسانی که از گناهان خود توبه نکنند دچار این عذاب‌ها می‌شود. برخی از این عذاب‌ها جسمانی و برخی دیگر روحانی هستند. با توجه به اینکه انسان می‌میرد و این بدن جسمانی او در خاک از بین می‌رود، از مهم‌ترین مسائل این تحقیق آگاهی از جهنم و عذاب‌های جسمانی آن است. در جامعه‌ای که قُبْح خیلی از گناهان ریخته شده و انسان‌ها به راحتی دچار خطا و لغزش می‌شوند اگر نسبت به این عذاب‌ها آگاهی داشته باشند کمتر دچار گناه می‌شوند. اگر این آگاهی همراه با باور و یقین باشد انسان را به تفکر و تأمل وادار می‌کند و باعث می‌شود انسان از گناهان خود توبه کند و راه سعادت را در پیش بگیرد و به خداوند نزدیک‌تر شود حال این سؤال پیش می‌آید عذاب‌های جسمانی جهنم چیست؟

موضوع تحقیق را می‌توان در علوم مختلفی همچون علم فقه، تفسیر، اخلاق و ... بررسی کرد ولی این تحقیق با توجه به علم تفسیر بررسی شده است.

در مورد عذاب‌های جهنم کتاب‌های زیادی نوشته شده مانند تفسیر بحار الانوار، مجمع البیان، تفسیر المیزان، انسان در بهشت و دوزخ، بهشتیان و جهنمیان، پاداش نیکی‌ها و کیفر گناهان و

در برخی از کتاب‌ها به صورت اجمالی و پراکنده به این موضوع اشاره شده است و همچنین با جستجوی انجام شده مقاله‌ای در این مورد پیدا شد.

این مقاله به عذاب‌های جسمانی جهنم براساس آیات و روایات پرداخته است.

شناخت این عذاب‌ها باعث می‌شود انسان از گناهان خود توبه کند و به سمت خداوند نزدیک‌تر شود.

این تحقیق به روش نقلی و وحیانی و براساس ابزار کتابخانه‌ای نوشته شده است.

معنای لغوی و اصطلاحی جهنم

جهنم در لغت به معنای «خانه عذاب» است.^۱ در اصطلاح محبس آکنده از آتش که انواع عذاب‌ها در آن جا بوده و سرای مشرکان و کسانی است که اعمال بدشان بیشتر از اعمال نیک است.^۲ جهنم در استعمال قرآن محل عذاب آخرت، وعدگاه کفار و ستمگران و بدترین سرانجام است.

«لَشَرٌّ مَّآبٍ»^۳

همان‌طور که در بهشت انواع نعمت‌ها و لذت‌ها موجود و ذره‌ای ناراحتی نیست، در جهنم انواع عذاب‌ها و ناراحتی‌ها موجود و اندکی آسایشی و راحتی نیست.^۴

اسامی درکات دوزخ

خداوند با توجه به نوع و شدت عذاب در جهنم هفت طبقه قرار داده که در روایات معصومین (علیهم‌السلام) و آیات قرآن به آن اشاره شده است.

درباره درکات دوزخ امام محمدباقر (علیه‌السلام) در روایتی می‌فرمایند:

«خداوند خودآگاه است که برای دوزخ هفت درکات قرار داد. بالاتر از همه آن‌ها جحیم، دومی

لظی، سوم سقر، چهارم حطمه، پنجم هاویه، ششم سعیر و هفتم جهنم است».^۵

۱. قرشی، قاموس قرآن، ج ۱، ص ۸۴.

۲. طبرسی، ترجمه تفسیر جوامع الجامع، ج ۲، ص ۴۷۵.

۳. ص: ۵۵.

۴. زکی‌زاده رنانی، جهنم کمینگاه بزرگ، ص ۲۱.

۵. شهید دستغیب، معاد، ص ۲۰۳.

درک اول: جحیم

به آتشی که عظیم و شدید الاشتعال باشد جحیم می‌گویند. واژه جحیم ۲۵ بار در قرآن تکرار شده است.^۱ خداوند درباره جحیم در قرآن می‌فرماید:

«أَذَلِّكَ خَيْرٌ نُّزْلاً أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ * إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ * إِنَّمَا شَجَرَةُ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ * طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رِئُوسُ الشَّيْطَانِ؟^۲ آیا این بهتر است یا درخت زقوم؟ ما آن را مایه درد و رنج ظالمان قرار دادیم. درختی است که از قعر جحیم می‌روید. شکوفه‌های آن مانند سرهای شیطان است.»

ریشه درخت زقوم که خوراک دوزخیان است از جحیم است و میوه‌های آن گویی سرهای شیطان است.

درک دوم: لظى

لظى به معنای شعله‌های آتش است که پیوسته زبانه می‌کشد و هر چیزی را که در مسیرش باشد، می‌سوزاند.^۳

خداوند در قرآن درباره عظمت لظى می‌فرماید:

«كَلَّا إِنَّهَا لَلْظَى * نَزَاعَةٌ لِّلشَّوَى^۴؛ این چنین نیست همانا آتش زبانه می‌کشد در حالی که دست و پا و پوست سر را می‌کند و می‌برد.»

۱. ابن‌ناقی، الجمان فی تشبیہات القرآن، ص ۳۸۲.

۲. صافات: ۶۵-۶۲.

۳. طبرسی، ترجمه تفسیر مجمع البیان، ج ۲۵، ص ۳۱۲.

۴. معارج: ۱۶-۱۵.

درک سوم: سقر

سقر به معنای سوختن و دگرگون شدن به وسیله آتش است. واژه سقر ۴ بار در قرآن تکرار شده است.^۱

امام صادق (علیه السلام) درباره عظمت وادی سقر می‌فرماید:

«همانا در آتش دوزخ وادی هست که به آن سقر می‌گویند. از لحظه‌ای که خداوند آن را خلق کرده است زبانه‌هایش فروکش نکرده و هوایی به آن نرسیده است. اگر خداوند اجازه دهد سر سوزنی نفس بکشد آن چه را که درون زمین است می‌سوزاند».^۲

درک چهارم: حطمه

حطمه به معنای آتش سوزانی است که همه چیز را در هم می‌شکند و متلاشی می‌سازد.^۳ امام باقر (علیه السلام) در توصیف حطمه می‌فرماید:

«یکی از طبقات دوزخ حطمه است جایی که از آن شعله‌های آتش چون کاخی بلند پرتاب می‌شود. گویی آن شراره آتش شترانی زرد رنگند و هر کس به سوی آن برود او را مانند سرمه می‌کوبد و له می‌کند».^۴

درک پنجم: هاویه

هاویه از ماده هوی به معنی (افتادن و سقوط کردن) است. از آن جهت که گناهکاران در آتش سقوط می‌کنند به آن هاویه می‌گویند.

۱. نسفی، تفسیر نسفی، ج ۲، ص ۱۰۱۰.

۲. کوفی اهوازی، زاهد کیست؟ وظیفه‌اش چیست؟، ص ۲۴۳.

۳. بستانی، فرهنگ ابجدی، ص ۳۳۵.

۴. نیری، سیری در جهان آخرت، ص ۷۸۷.

پیامبر اکرم ﷺ درباره گرزهای آتشین جهنم فرموده‌اند:

«گرزی چند بر ایشان زند که اگر یکی از آنان را روی زمین بیاورند هیچ جن و انسی نمی‌تواند آن را از روی زمین بردارد.»^۱

۸) مارها و عقرب‌های جهنمی

حیوانات گوناگونی از جمله مار و عقرب برای اذیت و آزار مجرمان در جهنم وجود دارد.

در روایت است که معصوم ﷺ فرمودند:

«در جهنم مارهای وحشتناک و خطرناک و بد قیافه‌ای وجود دارد که انسان از دیدن آن وحشت می‌کند. دهانشان پر از زهر کشنده است. آن‌ها آرامش ندارند و دائماً در حال نیش زدن هستند.»

حضرت رسول اکرم ﷺ در این باره فرمودند:

«مارهایی در جهنم وجود دارد به بزرگی شتران، هنگامی که آن‌ها مجرمی را نیش می‌زنند اثر درد و عذاب آن تا چهل سال باقی می‌ماند و درد آن ساکت نمی‌شود. این مارها در دوزخ بر کسانی مسلط می‌شوند که در دنیا بخیل و بد خلق و اذیت کننده مردم بودند.»^۲

در حدیثی از امام باقر ﷺ می‌خوانیم که فرمودند:

«در جهنم صحرایی است که آن را غساق (سرد و سوزان) گویند. در آن صحرا سیصد و سی عمارت در هر عمارتی سیصد و سی خانه در هر خانه‌ای سیصد و سی عقرب وجود دارد. در نیش هر عقربی سیصد و سی کوزه بزرگ پر از زهر است. اگر عقربی از آن‌ها سم خود را بر اهل جهنم فرو ریزد تمام اهل دوزخ را فرا می‌گیرد.»^۳

۱. ابن بابویه، ترجمه کمره‌ای، ص ۵۵۸.

۲. ابن بابویه، ترجمه کمره‌ای، ص ۱۱۷.

۳. مجلسی، بحار الانوار، ج ۸، ص ۳۱۴.

نتیجه‌گیری

یکی از راه‌های تربیت انذار است. در قرآن و روایات به شیوه‌های مختلف انذار شده است. یکی از آن شیوه‌ها بیان عذاب‌های جسمانی جهنّم است. کسانی که از فرمان الهی اطاعت نکردند و راه گنه‌کاری و زشت کاری را در پیش گرفتند چیزی جز جهنّم سوزان و عذاب‌های دردناک در انتظارشان نیست. عذاب‌هایی که در این دنیا نمی‌توان ذره‌ای از آن را تحمّل کرد. برای آنان لباس‌ها و کفش‌هایی از آتش می‌پوشانند. آب آشامیدنی آن‌ها حمیم و غذای آن‌ها زقوم است. هر زمان که پوست بدن‌شان کنده شود بلافاصله پوست جدید می‌روید.

در زنجیرهایی از آتش کشیده می‌شوند. مارها و عقرب‌ها بر آنان مسلط می‌شوند. با گرزهای آتشین و آهنین بر سرشان می‌کوبند. بادهای سوزان و سایه‌های گُشنده، چهرهٔ اهل جهنّم به قدری زشت و ترسناک است که اگر در این دنیا باشد هیچ‌کس تحمّل دیدن آن را ندارد. هر کس با توجه به گناهایی که در دنیا انجام داده و از فرمان خدا اطاعت نکرده در جهنّم دچار این عذاب‌ها می‌شوند. شناخت عذاب‌های جسمانی و آگاهی از آن باعث می‌شود که بیشتر به سمت ترک گناه رفته و زندگی سعادت‌مندی‌تری داشته به خداوند بیشتر نزدیک شوند.

منابع و مأخذ

• قرآن کریم، ترجمه: دکتر حسین انصاریان.

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، پاداش نیکی‌ها و کیفر گناهان، ترجمه: محمدعلی مجاهدی، قم: سرور،

بی‌تا.

۲. -----، ترجمه کمره‌ای، ترجمه: محمدباقر کمره‌ای، تهران: کتاب چی، بی‌تا.

۳. -----، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ترجمه: محمدرضا انصاری، قم: نسیم

کوثر، بی‌تا.

۴. ابن قولویه، جعفر بن محمد، کامل الزیارات، ترجمه: محمدجواد ذهنی، تهران: پیام حق، بی‌تا.

۵. ابن ناقی، عبدالله بن محمد، الجمان فی تشبیهات القرآن، ترجمه: علی میرلوحی، مشهد: بنیاد

پژوهش‌های اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۴ هـ.ش.

۶. ابوالفتوح رازی، حسین بن علی، روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن، مشهد: بنیاد

پژوهش‌های اسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۸ هـ.ق.

۷. اسماعیلی یزدی، عباس، ینابیع الحکمة، قم: مولود کعبه، چاپ اول، ۱۴۱۷ هـ.ق.

۸. اشکوری، محمد بن علی، تفسیر شریف لاهیجی، تهران: دفتر نشر داد، چاپ اول: ۱۳۷۳ هـ.ش.

۹. بستانی، فؤاد، فرهنگ ابجدی، ترجمه: رضا مهیار، تهران: دفتر انتشارات اسلامی، بی‌تا.

۱۰. جرجانی، حسین بن حسن، جلاء الاذهان و جلاء الاحزان، تهران: دانشگاه تهران، چاپ اول،

۱۳۷۸ هـ.ش.

۱۱. حاجی ده‌آبادی، نعمت‌اله، انسان در بهشت و دوزخ، بی‌جا: انتشارات فکرآوران، چاپ اول،

۱۳۸۰ هـ.ش.

۱۲. حسینی، زهرا، بهشتیان و جهنمیان، قم: بوستان دانش، چاپ اول، ۱۳۸۵ هـ.ش.

۱۳. داورپناه، ابوالفضل، انوار العرفان فی تفسیر القرآن، تهران: کتابخانه صدر، چاپ اول، ۱۳۶۶

هـ.ش.

۱۴. دستخیز، عبدالحسین، معاد، بی جا: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ بیستم، ۱۳۹۰ هـ.ش.
۱۵. دهقانی نیری، محمود، سیری در جهان آخرت، یزد: نور و قلم، چاپ دوم، ۱۳۹۴ هـ.ش.
۱۶. دیلمی، حسن بن محمد، ارشاد القلوب، ترجمه: علی سلگی نهاوندی، قم: ناصر، بی تا.
۱۷. زکی زاده رنانی، علیرضا، جهنم کمینگاه بزرگ، قم: دیوان، چاپ ششم، بی تا.
۱۸. طبرسی، فضل بن حسن، تفسیر جوامع الجامع، ترجمه: اکبر غفوری، مشهد: بنیاد پژوهش‌های اسلامی، چاپ اول، ۱۳۷۵ هـ.ش.
۱۹. -----، تفسیر مجمع البیان، ترجمه: حسین نوری همدانی، تهران: فراهانی، چاپ اول، بی تا.
۲۰. طیب، عبدالحسین، اطبیب البیان فی تفسیر القرآن، تهران: اسلام، چاپ دوم، ۱۳۶۹ هـ.ش.
۲۱. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: دار الکتب الاسلامیه، چاپ هشتم، ۱۳۷۸ هـ.ش.
۲۲. کاشانی، فتح‌اله بن شکراله، منهج الصادقین فی الزام المخالفین، تهران: کتابفروشی اسلامی، چاپ اول، ۱۳۵۸ هـ.ش.
۲۳. کاشفی، حسین بن علی، تفسیر حسینی، سراوان: کتابفروشی نور، چاپ اول، بی تا.
۲۴. کلینی، محمد بن یعقوب، الروضة من الکافی یا گلستان آل محمد، ترجمه: محمدباقر کمره‌ای، تهران: کتابفروشی اسلامی، بی تا.
۲۵. -----، بهشت کافی ترجمه روضه کافی، ترجمه: حمیدرضا آژیر، قم: سرور، بی تا.
۲۶. -----، تحفة الاولیاء، ترجمه: محمدعلی اردکانی، قم: دار الحدیث، بی تا.
۲۷. کوفی اهوازی، حسین بن سعید، زاهد کیست؟ وظیفه‌اش چیست؟، ترجمه: عبدالله صالحی، قم: نور السجاد، بی تا.
۲۸. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، لبنان: المؤسسة الوفاء، بی تا.
۲۹. مبینی، احمد بن محمد، خلاصه تفسیر ادبی و عرفانی قرآن مجید، تهران: اقبال، چاپ دوم، ۱۳۷۵ هـ.ش.
۳۰. -----، کشف الاسرار وعدة الابرار، تهران: امیرکبیر، چاپ پنجم، ۱۳۷۱ هـ.ش.

۳۱. نسفی، عمر بن محمد، تفسیر نسفی، تهران: سروش، چاپ اول، ۱۳۷۶ هـ.ش.